

ÚTON A NEO-WEBERIÁNUS ÁLLAM FELÉ

Tézisek

G. FODOR GÁBOR • STUPMF ISTVÁN

2008. március 9.-vel a Gyurcsány-korszak tulajdonképpen véget ért. Jóllehet az ország miniszterelnökét még mindig Gyurcsány Ferencnek hívják, de a nevével fémjelzett reformkorszak kudarcot vallott.

A népszavazás napján egyértelművé vált, hogy (1) a „reformok” mögött nem áll társadalmi támogatottság, a társadalom akaratával szembenő kormány valóban szembetalálta magát polgárai véleményével; (2) a miniszterelnöki évértékülően meghirdetett új program és új korszak mögött pedig nem áll ott a kormány szavahihetősége, permanens ötlet-hadjáratokkal nem pótolható a kormányzás.

Mi történt tehát március 9-én?

Egészen tömören fogalmazva: Orbán (és az „új többség” ellenzéki stratégiája) győzött, Gyurcsány (és az általa képviselt kormányzati politika) veszített. Ráadásul március 9. után – legalábbis a politika időszámítása szerint – nem március 10., hanem április 30-a következett. A népszavazás eredménye a koalíció válságát vonta maga után, a jelenlegi állás szerint a kisebbségi kormányzás legvalószínűbb forgatókönyvével.

Az is világos azonban, hogy az ellenzék kezében nincs alkotmányos eszköz a helyzet megváltoztatására; a szocialista párt pedig – legalábbis egyelőre – nem tud, vagy nem akar változtatni. A „nevezetes vasárnap” következménye tehát: a politikai válság további mélyülése, patthelyzet és kormányzásdeficit.

A KÉRDÉSFELTEVÉS TISZTÁZÁSA

A kérdés leszűkítése helyett a horizont kitégítésére van szükség:

Minek a válságáról van tehát szó?

Mi azt látjuk, hogy

1. A *kontextus és kormányzó elit*;
2. a *demokratikus elvek és intézmények* (a „szuverén demokrácia” mechanizmusai);
3. a *kormányzás* (milyen is a reformkormányzás természetrajza?); és
4. az *állam* (milyen is legyen az állam?) egyidejű válságával állunk szemben, ami pedig végső soron a politikai küzdelmek legfontosabb problémájába, a *kormányzóképeség* kérdésébe torkollik, kíméletlen élességgel vetve fel a kérdést, hogy vajon a jelenlegi válság csupán egy *transzformációs krízis* vagy a *rendszerváltozás demokratikus deficitjeinek megjelenési formájaként írható-e le?*

MINEK A VÁLSÁGA?

A KONTEXTUS ÉS A KORMÁNYZÓ ELIT VÁLSÁGA

A jelenlegi politikai logika a *rövid távú szavazatmaximalizáló politikai stratégia* kudarca:

- a kérdések újra és újra a Gyurcsány/Orbán dilemmára egyszerűsödnek le;
- az állásfoglalást a bunkermentalitás és az egyes táborok melletti elkötelezettség már szinte előre kódolja;
- az ügyek megítélését kizárólag a kormányon/ellenzékben lenni megosztottság határozza meg;
- a kormányfő által felhalmozott morális deficit, a hideg polgárháborús légkör ellehetetleníti a racionális diskurzusokat;
- a koalíciós szakítás átrajzolta a törésvonalakat.

Mi a politikai válság konstitutív vonása?

A politikai gondolkodás története tulajdonképpen leírható két politikai módszer egymással folytatott küzdelmeként: mindig vannak úgynevezett *konzervatívok*, akik megőrizni, és védeni akarják azt, ami van, és vannak úgynevezett *radikálisok*, akik folyton folyvást reformálni akarnak, és gyökeresen meg akarják változtatni azt, ami van. Míg a politika normál állapotában vagy az egyik, vagy a másik törekvései kerekednek felül, addig politikai válságról akkor beszélhetünk, amikor a két erő küzdelme patthelyzet körüli szituációt szül, beszűkítve ezáltal egymás politikai mozgásterét. A jelenlegi kontextus meghatározó vonása, hogy a konzervatívok radikálissá („tovább így nem mehet!”), a radikálisok konzervatívokká váltak („nem engedünk a reformokból!”), így ma a radikális konzervatívok vívják harcukat a konzervatív radikálisokkal a bunkermentalitás előfeltevései szerint.

Mi azt látjuk, hogy

a politikai válság feloldásának feltétele: a politikai erőtér átstrukturálódása.

A DEMOKRATIKUS ELVEK ÉS INTÉZMÉNYEK VÁLSÁGA

Vannak demokratikus normáink és intézményeink; amelyeket a szembenálló politikai felek számon kérnek egymáson; de a rezsim, a rendszer és a logika leírhatatlan és értelmezhetetlen a nyugati demokráciák előfeltevései alapján: egy sajátos „szuverén demokrácia” keretei között élünk.

A kormány számára a demokrácia melletti elkötelezettség (pl. a népszavazás ügye) a rövidtávú haszonmaximalizáló politika alárendeltje marad.

A rendszer igazi mozgatórugója: hatalmon maradni, és a kormány „elszámoltathatatlanná” válik.

Mi azt látjuk, hogy

A politikai válság feloldásának feltétele: a kormány elszámoltathatóvá tétele és a civil társadalom megerősödése.

A KORMÁNYZÁS VÁLSÁGA

A politikai válság meghatározó vonása: a „reformdüh” és a realitás konfliktusa:

A piaci fundamentalizmus és az állami hedonizmus álarcosbálja.

Mi azt állítjuk, hogy a reformkormányzás, mint olyan lehetetlen, pontosabban az erre irányuló praxis az önkény és impotencia paradox kombinációját eredményezi.

Nézzük, melyek is a *reformkormányzás* előfeltevései:

A politikai racionalizmus alete, mert

- úgy gondolja, hogy a társadalom és az ember csak „nyersanyag”, amely szabadon alakítható;
- a kormányzásra úgy tekint, mint a társadalom radikális átalakításának az eszközére (az „átszabás” munkáját pedig megkerülhetetlennek tartja);
- meg van győződve róla, hogy a radikális átalakítás munkáját nekik kell végrehajtaniuk (hiszen birtokukban van az ehhez szükséges igazság és módszer), s így a logika végső soron kételynélküliséghez vezet, azaz politikai fundamentalizmusba torkollik.

A politikai fundamentalizmus alete, mert

- kételynélküliség uralja mind a célok, mind az eszközök tekintetében.

A *redukcionista logika* alesete, mert

- azt feltételezi, hogy létezik univerzálisan érvényes módszer (az élet ökonomizálása).

A *marxista antropológia* alesete, mert

- elkötelezi magát a módszer, a redukció és az egydimenziós logika ualmának;
- az embert csupán a természettel kölcsönviszonyban álló élő anyagnak tekint, vagyis számára az ember nem több, mint „materiális lény”;
- azt gondolja, hogy van olyan, hogy fejlődés, ebből következően minden a terveiknek ellentmondó vagy vitában álló eszme, gondolat és cselekvés közvetve vagy közvetlenül a „reakciót” szolgálja.

A *sablon-liberalizmus* alesete, mert

- a valóság, a sokféleség tiszteletét a „sablonok” uralma váltja fel;
- a közérdek helyébe a korlátokat nem ismerő magánérdek lép; a marxista politikai racionalizmus kezében tehát a liberalizmusból a magánérdekek uralma, korrupció, és a társadalommal való szembenállás lesz.

A *felvilágosult abszolutista küldetéstudat* alesete: „a reform én vagyok.”

Nézzük, melyek a következményei a kormányzás válságának:

- A kormányzás-tudás válsága (a redukció uralma);
- A kormányzó-képesség válsága (a hitelesség, társadalmi támogatottság elvesztése);
- Rossz (korcs) kormányzás: a kormányzók nem a közjó, hanem a magánérdek és saját elitcsoportjaik érdekében kormányoznak,
- Következmény és előfeltétel egyben: *az állam lezüllesztése*.

Mi úgy látjuk, hogy

a válság feloldásának feltétele:

- **„reform” (a társadalom radikális átszabása) helyett „kormányzás” (az élet hétköznapi menetének biztosítása), tehát „válságkormányzás” helyett „csupán” kormányzásra van szükség;**
- *az állam reorganizációja és „visszavétele”.*

AZ ÁLLAM VÁLSÁGA

Mi a Gyurcsány kormány „reformjainak” valóságos eredménye?

- az állam szétzülése;
- a piac elfoglalja az államot;
- sérül a szolidaritás és a méltányosság elve;
- nincs olyan hatalmi aktor, akit el lehetne számoltatni a közjóért viselt felelősségében;
- ráadásul a kormányzati „reformerek” az állam leépítést éppen hogy egy omnipotens állam segítségével látják megoldhatónak

Mi úgy látjuk, hogy

a válság feloldásának feltétele:

- *harc táborkon átívelő konszenzus megteremtése;*
- *fel kell tenni az alapkérdéseket: Milyen is legyen az állam? Mit várunk el az államtól?;*
- *világos vízióra van szükség az államról: erős, aktív de korlátozott és intelligens államra van szükség a good government kritériumaihoz igazodó hatalomgyakorlással (erre irányul a Századvég Alapítvány középtávú – 2008-2010 közötti – kutatási munkája).*

A KORMÁNYZÓKÉPESSÉG KÉRDÉSE

Minek a válságáról van tehát szó?

- a kontextus, a politikai elit és kiemelten a kormányzó elit („állóháború” és rövid távú politikai haszon-maximalizáció) válsága;
- a kormányzás-tudás válsága (a redukció uralma);
- a kormányzó-képesség válsága (hitelesség, társadalmi támogatottság elvesztése);
- a célok (a vízió hiánya) és az eszközök (radikalizmus) válsága
- az állam válsága.

A válság feloldása felé: választ kell adni arra a kérdésre, hogy milyen is legyen az állam és melyek is a jó kormányzás feltételei.

MILYEN IS LEGYEN AZ ÁLLAM?

Tézisek a neo-weberiánus állam jegyében:

Milyen is ez az állam?

- *erős* (ez nem azt jelenti, hogy nagy), *aktív* (szükség van kiegyensúlyozó, cselekvő, beavatkozó fellépésére), *intelligens* (szerteágazó érdekek integrálására képes), *korlátozott* (más hatalmai ágak és a civil társadalom által);
- a *legalizmus* (jogállamiság) és a *menedzserializmus* (hatékonyság és szakértelem) *szintézise*;
- a *kormányzati cselekvés az alkotmányosságon és a jogrenden alapul* (a fair-play önmagán kezdi, betartatja és betartatja a normákat);
- a *privát szektorral* – amely valóban verseng a minőségi szolgáltatások biztosításáért – *harmonikus viszonyt ápol*;
- a *civil szférát bevonja a közpolitikai döntések kidolgozásába*.

Amitől ez az állam *weberiánus*:

- az állam szerepének megerősítése; (az egyetlen olyan intézmény, amely a legitim erőszak monopóliumával rendelkezik);
- a képviseleti demokrácia különböző szintjeinek (központi, regionális, lokális) megerősítése, a végrehajtó hatalom egységének hangsúlyozása mellett;
- a jogszerűség és a *normativitás* erősítése;
- a közszoigálat eszményének a megőrzése, a *köztisztviselői ethosz* fenntartása.

Amitől „*neo*”:

- elmozdulás a bürokratikus logikától a *polgárbarát* és szolgáltatás-orientált jelleg felé (pl. *e- government*);
- a reprezentatív demokrácia kiegészítése (s nem felváltása) *civil konzultációkkal*, és a polgárok közvetlen képviseletével;
- nagyobb hatékonyság az kormányzati erőforrásokkal való gazdálkodásban, elmozdulás az *ex-ante* kontrolltól az *ex-post* felé;
- a közszoigálat professzionalizációja.

A JÓ KORMÁNYZÁS ELŐFELTÉTELI

A jó kormányzás előfeltételei:

1. a politikai erőtér átstrukturálódása;
2. konszenzus-képes, szakpolitikai orientáltságú hosszú távú kormányzati politika;
3. a kormányzás-tudás visszanyerése (szakítás az egydimenziós logikával);
4. társadalmi konszenzus és támogatottság a gyakorlat és a vízió mögött (demokratikus eszközök és célok)
5. az állam „visszavétele” (good government és neo-weberiánus állam).

ÚJ POLITIKA – ÚJ KÖZMEGYZÉS – ÚJ VÁLASZTÁS

A válságból kivezető politika feltételei:

- az állam rendbetétele nélkül nincs továbblépés;
- a változtatások mélysége új választói felhatalmazást igényel - a régít a népszavazás szimbolikusan felülírta;
- új közteherviselési rendszer (adó-nyugdíjreform, új alku a gazdasággal);
- lépéseket kell tenni a megbomlott generációs egyensúly helyreállítására (egészségügyi és szociális reform);
- a Nemzeti Fejlesztési Tervet a munkahelyteremtés és a hazai vállalkozástámogatás szolgálatába kell állítani;
- *megkerülhetetlen a kormányzati cselekvő- és hitelképesség visszaállítása.*